

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий інститут мистецтв
Кафедра сценічного мистецтва і хореографії

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
з дисципліни
«Культура сценічного мовлення»**

Освітньо- професійна програма «Сценічне мистецтво»
першого (бакалаврського) рівня

за спеціальністю 026 Сценічне мистецтво
галузі знань 02 Культура і мистецтво

Затверджено на засіданні кафедри
сценічного мистецтва і хореографії.
Протокол № 9 від «18» жовтня 2023 р.

Івано-Франківськ – 2024 рік

Методичні рекомендації до самостійної роботи для студентів за спеціальністю
026 Сценічне мистецтво

«18» жовтня 2023р. 18 с.

Розробники: Кукуруза Надія Вікторівна, кандидат мистецтвознавства, доцент,
заслужений працівник культури України, завідувачка кафедри сценічного
мистецтва і хореографії

Кожушок Ольга Юріївна, викладач кафедри сценічного мистецтва і хореографії

Методичні рекомендації затверджені на засіданні сценічного мистецтва і
хореографії

Протокол № 9 від «18» жовтня 2023 р.

Завідувач кафедри _____ (Кукуруза Н. В.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

«9 » від 18 жовтня 2023 р.

Схвалено Навчально-методичною комісією Навчально-наукового інституту
мистецтв.

Протокол № 4 від «12» лютого 2024 р.

Голова _____ (Макогін Г. В.)

© Кукуруза Н.В., Кожушок О.Ю., 2024

УДК 378.016:792:808.5]378.041(083.13)

Затверджено та рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 4 від 14 лютого 2024 р.)

Автори:

Кукуруза Н.В. – кандидат мистецтвознавства, доцент, заслужений працівник культури України, завідувачка кафедри сценічного мистецтва і хореографії

Кожушок О.Ю. – викладач кафедри сценічного мистецтва і хореографії

Рецензент:

Грицан Н. В. – заслужений працівник культури України, доцент кафедри сценічного мистецтва і хореографії

Кукуруза Надія Вікторівна, Кожушок Ольга Юріївна

Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з дисципліни «Культура сценічного мовлення» освітнього рівня «бакалавр»: освітньо-професійна програма «Сценічне мистецтво», спеціальність 026 Сценічне мистецтво, галузі знань 02 Культура і мистецтво укладена відповідно до вимог підготовки фахівців, представлених у законодавчих і нормативних документах про вищу освіту. Івано-Франківськ, 2023. 18 с.

© Кукуруза Надія Вікторівна, Кожушок Ольга Юріївна 2024 р.

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2024 р.

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка
2. Структурно-логічна схема дисципліни «Культура сценічного мовлення»
(міждисциплінарні зв'язки)
3. Загальні методичні вказівки щодо організації навчання та самостійної роботи.
4. Програма навчальної дисципліни
5. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи
6. Рекомендована тематика рефератів
7. Тестові завдання для підсумкового контролю за самостійною роботою студентів
8. Рекомендована література
9. Інформаційні ресурси

1. Пояснювальна записка

Зміст навчальної дисципліни

Дисципліна «Культура сценічного мовлення» є вибірковою дисципліною зі спеціальності 026 Сценічне мистецтво (Актор драматичного театру і кіно) першого (бакалаврського) рівня освіти, яку викладають в 3 семестрі. Дисципліна «Культура сценічного мовлення» – це обумовлене поняття її найістотніших ознак, що полягають у засвоєнні і практичному застосуванні в акторській професії бездоганної орфоепії з дотриманням норм літературної вимови. Це, безумовно, пов'язано з «широким загальним процесом розвитку сценічного мистецтва», урізноманітненням його форм і застосуванням технічних засобів, з розвитком новітніх жанрів і стилів драматургії, що диктують моду на застосування мовленнєвих засобів сценічного спілкування, пов'язаних з певним відходом від культури слова загалом (побутове мовлення, суржик, діалект і т. д.). Сьогодні як в і в театрі, і в кіно, навіть в класичному репертуарі, спостерігаємо відсутність дотримання «єдиних художньо-мовних принципів, які визначають загальний рівень і критерії високої культури сценічної мови».

Тому як ніколи на часі – завдання ґрунтовного оволодіння студентами базовими знаннями, пов'язаними з головними поняттями культури українського сценічного мовлення.

Мета: ознайомити студентів з нормами усного літературного мовлення української мови (фонематичними порушеннями голосних і приголосних звуків, вимовою звукосполук, слів іншомовного походження, акцентуаційними, а також лексичними нормами); підвищити загальний рівень культури мовлення і спілкування

Завдання: сформувати чітке розуміння основних мовних норм літературної української мови; ознайомити з орфоепічними та акцентуаційними нормами сучасної української літературної мови; добитися розуміння відмінностей між літературною і побутовою вимовою (говірка, говір, наріччя); навчити працювати зі словниками і довідниках різного типу; аналізувати дотримання норм

літературної вимови у переглянутих театральних виставах, фільмах, аналізувати різновиди дублювання іноземних фільмів

Вивчення дисципліни «Культура сценічного мовлення» сприяє формуванню у студента таких **компетентностей**:

Загальнонаукові компетентності:

- здатність володіти навичками в роботі з теоретичною та емпіричною науковою інформацією, а також здатність отримувати, розуміти, вивчати і критично аналізувати отриману інформацію;

- використовувати інформаційно-комунікаційні технології для вдосконалення професійної діяльності;

- самостійно визначати завдання професійного і особистісного розвитку, займатися самоосвітою, усвідомлено планувати підвищення кваліфікації;

- орієнтуватися в умовах частої зміни технологій в професійної діяльності

- навчатися виробляти професійні компетенції, що відповідають основним видам професійної діяльності:

Соціально-особистісні компетентності:

- розуміти сутність і соціальну значущість своєї майбутньої професії, виявляти до неї стійкий інтерес;

- організовувати власну діяльність, визначати методи і засоби виконання професійних завдань, оцінювати їхню ефективність і якість;

- вирішувати проблеми, оцінювати ризики і приймати рішення в нестандартних ситуаціях;

- здійснювати пошук, аналіз і оцінку інформації, необхідної для постановки і вирішення професійних завдань, професійного і особистісного розвитку;

- здатність до самостійного пошуку, опрацювання, аналізу й оцінки професійної інформації з використанням сучасних освітніх та інформаційних технологій;

Загально-професійні компетентності:

- демонструвати фаховий рівень оволодіння теоретичним матеріалом;

- володіти здатністю до узагальнення, критичного осмислення, порівняльного аналізу, систематизації отриманих знань з метою дальшого застосування в практичній діяльності;
- застосовувати набуті знання в роботі з літературно-драматичним, теоретичним матеріалом;
- оперувати професійною термінологією, базовим понятійно-категоріальним апаратом;
- використовувати набуті знання у творчій мистецькій діяльності.

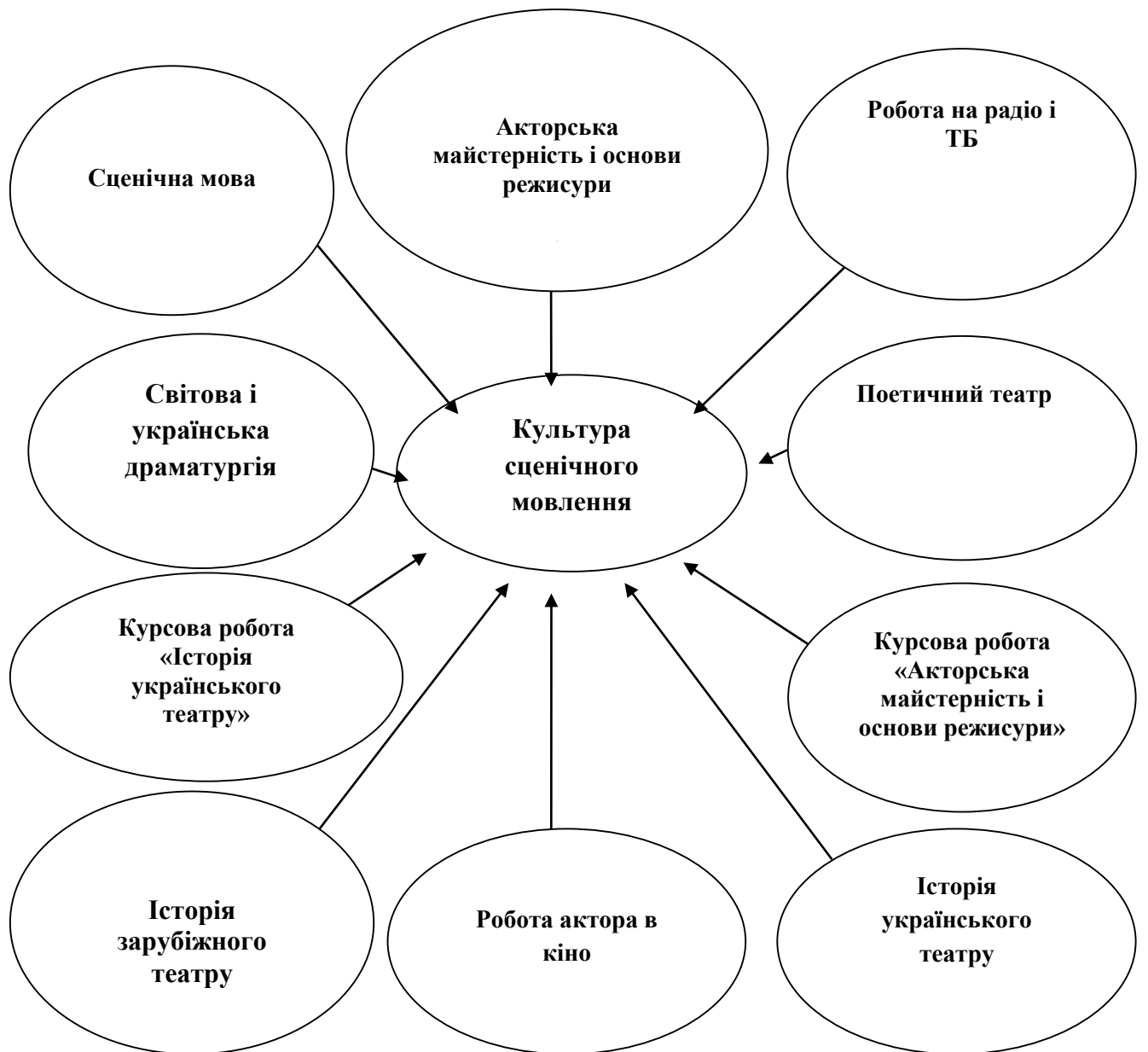
Фахові компетентності компетентності:

- мовні та мовленнєві уміння;
- головні аспекти, що визначають поняття культури сценічного мовлення;
- дикційна нормативність української літературної мови;
- орфоепічна нормативність української літературної мови.

2. Структурно-логічна схема навчальної дисципліни

«Культура сценічного мовлення»

(міждисциплінарні зв'язки)

Загальні методичні вказівки щодо організації навчання і самостійної роботи

ВСТУП

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- *мовні норми сучасної української літературної (фонематичні порушення голосних і приголосних звуків, вимову звукосполук, слів іншомовного походження, акцентуаційні, а також лексичні норми);*
- *звуковий складник мови;*
- *характеристики голосних і приголосних звуків, правила їхньої вимови;*
- *евфонічні засоби мови відповідно зі змістом і художнім призначенням слова;*

вміти:

- *застосувати досконале володіння мовними нормами в роботі з текстами (п'єси, сценаріях і т. д.);*
- *оперативно працювати зі словниками і довідниками різного типу;*
- *контролювати орфоепічні норми вимови, наголошування – власні і почуті;*
- *аналізувати першопричини допущення помилок і працювати над їхнім виправленням*

На засвоєння курсу «Культура сценічного мовлення» навчальним планом на II-му курсі відведено 90 годин. З них аудиторних – 30 годин (лекційних – 20 годин, практичних – 10 годин), самостійної роботи – 60 години.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Мова і мовлення

Тема 2. Культура мовлення

Тема 3. Усне мовлення – найважливіша форма існування мови як засобу комунікації

Тема 4. Невербальні засоби спілкування

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Мовний голос. Інтонація

Тема 6. Акустичні властивості звуків української літературної мови

Тема 7. Голосні та приголосні фонemi української літературної мови та їх звукові вияви

Тема 8. Словесний наголос. Орфоепічні норми

5. Методичні рекомендації до вивчення тем та виконання самостійної роботи

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Мова і мовлення.

1. Поняття «мова і мовлення»
2. Нові підходи до вивчення мови.
3. Мовленнєвий розвиток людини.
4. Роль мовленнєвого самовиховання у становленні особистості артиста.
5. Роль рідної мови у професійній діяльності артиста.

Тема 2. Культура мовлення

1. Поняття «культура мовлення»
2. Теоретичні і практичні засади культури мовлення.
3. Чинники, що визначають рівень культури мовлення. Літературна мова.
4. Проблеми культури ефірного мовлення.
5. Поняття «лінгвістична екологія».

Тема 3. Усне мовлення – найважливіша форма існування мови як засобу комунікації

1. Загальна характеристика усного мовлення.
2. Багатогранність структури і комунікативної специфіки усного мовлення.
3. Різновиди усного літературного мовлення.
4. Ефірне мовлення.

Тема 4. Невербальні засоби спілкування

1. Наука про невербальні засоби спілкування.
2. Універсальне й ідіоетнічне в невербальному спілкуванні.
3. Невербальні засоби спілкування у практиці актора.
4. Невербальна комунікація і сцена.

Запитання для самоперевірки.

1. Написання художньої автобіографії для короткого виступу. Основні методи дослідження мови, їх характеристика.
2. Розкрити поняття «культура мовлення». Назвати основні критерії мовної норми.
3. Підготувати виступи на теми:
  - а) характерні особливості усного мовлення;
  - б) українські говірки – середовище функціонування усного мовлення;
  - в) народна творчість: особливості її вияву в усній формі;
  - г) моє мовне середовище;
  - д) особливості сценічного мовлення
4. Пояснити, який ефект можливий від застосування кожного з невербальних засобів спілкування.

Рекомендована тематика рефератів

1. Поняття «мова і мовлення» в контексті сучасних знань.
2. Нові підходи до вивчення мови.
3. Мова і мовлення.
4. Мовленнєвий розвиток людини.
5. Мовленнєве самовиховання і його роль у становленні особистості артиста.
6. Роль рідної мови у професійній діяльності телеведучого й артиста.
7. Усне мовлення: загальна характеристика.
8. Багатогранність структури і комунікативної специфіки усного мовлення.
9. Різновиди усного літературного мовлення.
10. Значення ситуативних чинників в усному мовленні.
11. Ефірне мовлення.
12. Характеристика органів мовлення.
13. Правильне дихання – основа доброго голосоутворення. Різновиди дихання.
14. Вироблення фонаційного дихання.
15. Основні властивості людського голосу.

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Мовний голос. Інтенація

1. Характеристика органів мовлення.
2. Правильне дихання – основа доброго голосоутворення. Різновиди дихання.
3. Основні властивості людського голосу.
4. Роль інтонації в усному мовленні.
5. Значення інтонування для мовлення артиста.
6. Актуальне членування речення.
7. Паузи, їх різновиди і роль в усному мовленні.
8. Розділові знаки та інтонація.
9. Партитура тексту.
10. Основні параметри голосу артиста.

Тема 6. Акустичні властивості звуків української літературної мови

1. Звук людської мови як явище акустичне, фізіологічне, психічне, соціальне.
2. Артикуляція голосних звуків.
3. Артикуляція приголосних звуків.
4. Поняття про артикуляційну базу – внормовану і внормовану.
5. Акустичні властивості звуків: сила, тривалість, висота, тембр.

Тема 7. Голосні і приголосні фонем української літературної мови та їх звукові вияви

1. Поняття фонем.
2. Класифікація голосних і приголосних фонем.
3. Позиційні й комбінаторні вияви голосних і приголосних фонем.

Тема 8. Словесний наголос. Орфоепічні норми

1. Наголос, його різновиди.
2. Основні норми наголошування сучасної української літературної мови.
3. Типові акцентуаційні помилки, їхні причини.
4. Особливості діалектного наголошування.
5. Способи самотренування нормативної вимови.

Запитання для самоперевірки.

1. Схарактеризувати кожну з чотирьох частин голосового апарату. Види інтонації
2. Назвати фонем, головних та приголосних вияв у відповідності до артикуляційних ознак
3. Творення та вимова деяких граматичних форм у літературному мовленні.
4. Назвати голосний звук, який має таку артикуляцію: а) Голосові зв'язки дрижать. Задня частина язика високо піднята до м'якого піднебіння. Губи сильно заокруглені і витягнуті вперед. б) Голосові зв'язки дрижать. Задня частина язика трохи піднята до м'якого піднебіння. Рот широко розкритий, губи не заокруглені. в) Голосові зв'язки дрижать. Задня частина язика середньо піднята до м'якого піднебіння. Губи трохи заокруглені. г) Голосові зв'язки дрижать. Язик середньо

піднятий до передньої частини піднебіння. Губи дещо розтягнуті в обидва боки. г) Голосові зв'язки дрижать. Язик піднято до передньої частини піднебіння трохи вище від середнього положення. Губи трохи розтягнуто. д) Голосові зв'язки дрижать. Язик сильно просунутий уперед до твердого піднебіння. Губи нейтральні.

Рекомендована тематика рефератів

1. Звук людської мови як явище акустичне, фізіологічне, психічне, соціальне.
2. Усне мовлення: загальна характеристика.
3. Багатогранність структури і комунікативної специфіки усного мовлення.
4. Різновиди усного літературного мовлення.
5. Значення ситуативних чинників в усному мовленні.
6. Ефірне мовлення.
7. Артикуляція голосних звуків.
8. Артикуляція приголосних звуків.
9. Поняття про артикуляційну базу – внормовану і внормовану.
10. Акустичні властивості звуків: сила, тривалість, висота, тембр.
11. Приголосні фонемі і їх звукові вияви.
12. Фонетична транскрипція.
13. Асиміляція приголосних.
14. Словесний наголос. Орфоепічні норми.
15. Усне мовлення в контексті засад класичної риторики

Запитання та завдання для самостійної роботи

Для самостійної роботи студентів пропонуємо опрацювання додаткової літератури з питань курсу, перегляд окремих вистав з дальшим аналізом сценічного мовлення (дикційні й орфоепічні норми, відповідність стилю мовлення і т. ін.).

Самостійне індивідуальне творче завдання передбачає написання власної творчої біографії студента з дальшим аналізом певного параметру стилю викладу матеріалу, дикційних та орфоепічних норм в тексті.

Рекомендована література

Основна література:

1. Антисуржик / за ред. О. Серебрянської. Львів : Априорі, 2017. 304 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 284 с.
3. Барабан Л. І. Український тлумачний словник театральної лексики. К. : Просвіта, 2002. 152 с.
4. Бурлуцький А. Українське сценічне мовлення в драматичному театрі – від джерел до сьогодення: Монографія . О. : Астропринт, 2011. 212 с.
5. Гладишева А. О. Сценічна мова: Дикційна та орфоепічна нормативність. К. : Київський держ. ін-т театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого, 1996. 204 с.
6. Грицан Н. Техніка сценічного мовлення: навч.-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Івано-Франківськ : Симфонія форте. 2020. 296 с.
7. Єрмоленко С. Я. Культура мови на щодень. К. : Довіра, 2000. 169 с.
8. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Техніка мовлення: навчальний посібник. Черкаси : Видавництво Ю. Чабаненко, 2013. 404 с.
9. Кукуруза Н. В. Майстерність ведучого: навчальний посібник. Івано-Франківськ : ЛілеяНВ, 2010. 176 с.
10. Кукуруза Н. В. Літературна композиція: від задуму до сценічного втілення: навч. посіб. до розділу з курсу «сценічна мова». - Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 272 с.
11. Орфоепічний словник / уклад. М. І. Погрібний. Київ: Рад. шк., 1984. 629 с.
12. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: навч. посіб. О.: Астропринт, 2010. 133 с.
13. Пономарів О. Д. Українське слово для всіх і для кожного. К. : Либідь, 2012. 359 с.
14. Ревуцький Д. Живе слово : Теорія виразного читання для школи : перевидання . Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 200 с.
15. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2008. 197 с.

16. Сучасна українська літературна мова: Підручник. К. : Вища шк., 2002. 439 с.

17. Черкашин Р. О. Художнє слово на сцені. К. : Вища школа, 1989. 327 с.

Інтернет-джерела

https://chtyvo.org.ua/authors/Pohribnyi_Mykola/Orfoepichnyi_slovnyk/

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf>

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

Методи і форми контролю знань

1. Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, колоквіум.

2. Методи письмового контролю: письмове тестування, контрольна робота, конспект першоджерел, індивідуальне завдання

3. Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Під час практичних занять здійснюється поточний контроль, основне завдання якого – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Основними формами контролю на практичних заняттях є індивідуальне опитування, фронтальне опитування, письмове тестування, підготовка реферату та виконання індивідуальних завдань.

Вимоги до письмової роботи

Виконання контрольної роботи необхідне для систематизації, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань з дисципліни.

Метою виконання контрольної роботи є: закріплення, поглиблення і узагальнення знань, отриманих студентами під час набуття теоретичних і практичних навичок.

На письмові контрольні роботи виносяться запитання, опрацьовані на лекціях і самостійно. Така форма контролю дозволяє оцінити якість засвоєння

студентами теоретичного матеріалу. Контрольні роботи виконують у формі тестів та письмових теоретичних питань.

Загальна система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу є уніфікованою та здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника та Порядку організації та проведення оцінювання успішності студентів. Оцінювання курсу здійснюється з урахуванням усіх видів навчальної роботи за стобальною шкалою і переводиться у національну шкалу та шкалу ЄКТС. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять з метою перевірки рівня знань та готовності студентів до виконання професійних завдань. Поточне оцінювання – 70 балів (виконання практичних завдань); Виконання індивідуального завдання – 30 балів. Семестровий контроль з навчальної дисципліни проводиться відповідно до навчального плану у формі заліку, визначається як сума оцінок, отриманих за виконання практичних та індивідуального завдань. Здійснюється на останньому занятті.

